

Utgivare

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Iakttagelser under läroplansresan – Utvärdering av implementeringen av läroplansgrunderna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen 2014

Författare

Salla Venäläinen, Jaana Saarinen, Peter Johnson, Hannele Cantell, Gun Jakobsson, Päivi Koivisto, Mari Routti, Jorma Väänänen, Mari Huhtanen, Laura Kauppinen & Mikko Viitala

Nationella centret för utbildningsutvärdering har i planen för utbildningsutvärderingarna under 2016–2019 fått i uppgift att utvärdera implementeringen av läroplansgrunderna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Den här utvärderingen genomförs som fyra delprojekt. Rapporten gäller resultaten i läroplansutvärderingens andra och tredje delprojekt. Dessa projekt tar fasta på hur väl de lokala läroplansprocesserna fungerar inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Tyngdpunkten ligger i synnerhet på lärarnas uppfattning om hur processerna för beredning och införande av lokala läroplaner styr utvecklingen av arbetet i förskoleenheterna och skolorna. Utvärderingen har fokus på faktorer som främjar och hindrar att läroplanernas innehållsmässiga mål uppnås i förskoleenheternas och skolornas vardag.

Läroplansutvärderingens andra och tredje delprojekt bygger på ett material som består av anteckningar från besök i förskoleenheter och skolor, enkäter till lärare vid de besökta enheterna samt enheternas lokala läroplaner, skolornas läsårsplaner och förskoleundervisningens årliga planer. Under våren 2018 och 2019 genomfördes 33 utvärderingsbesök. Under besöken förde representanter för utvärderingsgruppen diskussioner med lärare i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt med skolornas rektorer och förskoleenheternas chefer. Dessutom observerade gruppen undervisnings- och lärsituationer. De platser som besöktes valdes ut bland de förskoleenheter och skolor som deltog i det första delprojektet. Inom utvärderingen användes arbetssätt som bygger på principerna för utvecklande utvärdering.

Enligt utvärderingsresultaten främjar en utvecklingsinriktad atmosfär, pedagogiskt ledarskap och internt samarbete att förskoleenheten eller skolan uppnår läroplanens innehållsmässiga mål. Läroplansreformen 2014 har medfört att lärarna i högre grad reflekterar kring sitt eget arbete, utvecklar sina arbetssätt samt utnyttjar olika lärmiljöer och undervisningsmetoder. Synen på lärande har konkretiserats bland annat som interaktivt lärande och så att barns och ungas roll som aktiva aktörer stärks.

Utvärderingsbesöken visar att arbetet med lärområden (i den grundläggande utbildningen mångvetenskapliga lärområden) i bästa fall utvecklas till en lärprocess som stöder utvecklingen av verksamhetskulturen och gemenskapen. Lärområdena har ökat samarbetet, samplaneringen och delaktigheten i förskoleenheterna och skolorna. Å andra sidan varierar de lokala aktörernas tolkning av lärområdenas normer och dessutom av målen för mångsidig kompetens. För att förskoleenheterna och skolorna ska kunna beakta målen för mångsidig kompetens i högre grad krävs mer tid för att föra gemensamma samtal och dela god praxis.

De besökta enheterna utvecklar lärmiljöerna och utnyttjar olika slags lärmiljöer, vilket stöder en pedagogik som följer läroplansgrundernas syn på lärande. Lärarna avser ändå i samtalen om lärmiljöer främst fysiska lösningar, även om det vore viktigt att också ta hänsyn till lärmiljöernas psykiska och sociala dimensioner i utvecklingsarbetet. Utvecklingen av lärmiljöerna förutsätter tydlig kommunikation mellan olika aktörer på riksomfattande och lokal nivå, mångsidiga diskussioner och en gemensam förståelse för lärmiljöer som stöder lärande.

Då läroplaner bereds och tas i bruk bör man fästa särskilt stor vikt vid anvisningar och utbildningar som gäller de centrala reformerna. Implementeringen av läroplanerna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen är en långvarig process som förutsätter att det finns tid för mångsidiga diskussioner och samarbete. Enligt utvärderingsresultaten förhindrar brådska, bristen på gemensamma diskussioner samt de abstrakta och idealistiska målen i läroplansgrunderna att läroplanernas innehållsmässiga mål uppfylls i förskoleenheterna och skolorna. Implementeringen av läroplanerna stöds av att hela personalen vid förskoleenheten och skolan är förtrogen med läroplanernas mål samt skapar en gemensam förståelse för i vilken riktning undervisningen bör utvecklas. För att läroplanen ska bli ett "levande" dokument måste användarna regelbundet återvända till dess mål och centrala innehåll.

I bästa fall utgör läroplansgrunderna, lokala läroplaner och årsplaner en enhetlig helhet. I sådana fall stöder dokumenten genomförandet av förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen i vardagen. Men man borde i högre grad betona delaktigheten i det lokala läroplansarbetet och betydelsen av läroplansarbetet som stöd för lärarens arbete. Då stärks lärarnas upplevelse av dokumentens betydelse och lärarnas engagemang vid genomförandet av läroplanerna.

Utvärderingsgruppen har på basis av utvärderingsresultaten utarbetat följande utvecklingsrekommendationer:

1. Det behövs mer stöd och handledning då nya läroplaner tas i bruk.

Enligt resultaten kan tolkningarna av läroplanernas normer variera i kommunerna och det kan vara svårt att hitta en gemensam förståelse. Implementeringen av läroplaner är en långvarig process där det behövs stöd, handledning och fortbildning. Därför måste Utbildningsstyrelsen förtydliga de begrepp som används och se till att det erbjuds stöd efter att läroplanen tagits i bruk. På kommunnivå bör man föra tillräckligt med diskussioner om läroplanernas innehåll och de centrala begreppen i dem. Om resurser avsätts för omfattande kommunikation och information medan läroplanerna införs, blir reformernas riktning och mål tydligare för alla aktörer.

2. Utbildningsanordnaren bör tillsammans med enheternas och skolornas ledning se till att det finns ett tydligt pedagogiskt ledarskap medan utvecklingsprocessen pågår.

Med pedagogiskt ledarskap skapas förutsättningar för att utveckla förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Utbildningsanordnaren har tillsammans med förskoleenhetens och skolans ledning en central uppgift i att driva igenom de innehållsmässiga målen för läroplaner. Detta förutsätter förståelse för läroplanernas innehåll och mål. Förändringsledarskap förutsätter en strategisk plan, tid, utveckling av personalens kompetens och diskussioner. Pedagogiskt ledarskap möjliggör förändringar av verksamhetskulturen och införandet av läroplaner i förskoleenheternas och skolornas vardag. Dessutom stöds pedagogisk förnyelse av en utvecklingsinriktad atmosfär inom enheten eller skolan.

3. Ökad fokus på delaktighet, interaktiv verksamhet och samarbete behövs.

Enligt utvärderingsresultaten främjar samarbete i förskoleenheter och skolor att verksamhetskulturen förändras, att undervisningen utvecklas och att läroplanernas innehållsmässiga mål uppnås. Läroplansreformen är en gemensam lärprocess, och utbildningsanordnaren bör målmedvetet engagera hela personalen. Förskoleenheter och skolor bör se till att det finns tillräckligt med gemensam planeringstid och öka användningen av interaktiva arbetssätt både mellan de anställda och i undervisningen. Detta förutsätter pedagogiskt ledarskap samt tidsplanering och resurstilldelning i förskoleenheterna och skolorna. Utvärderingsresultaten visar att elevernas och vårdnadshavarnas delaktighet ännu inte når de mål som har satts upp.

4. Det är viktigt att se till att lärarna mår bra och orkar med sitt arbete.

Förutom läroplanerna utmanar många förändringar i samhället och i kommunerna lärare att reflektera över och förändra sina arbetssätt. Inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen kännetecknas många lärares vardag av tidspress. Det finns nödvändigtvis inte tid för att genomföra reformer i anknytning till läroplanen på önskat sätt. Utbildningsanordnaren kan lindra brådskan och känslan av stress genom resurshantering. Förskoleenheter och skolor kan å sin sida göra detsamma genom att organisera arbetet, planera tidsanvändningen och samarbeta. En utvecklingsverksamhet som tar hänsyn till lärarnas ork och välbefinnande bidrar till en positiv stämning i förskoleenheterna och skolorna.

5. Lär miljörernas fysiska, psykiska och sociala dimensioner bör beaktas när lärmiljöerna utvecklas.

Enligt resultaten ligger tyngdpunkten i diskussionen om lärmiljöer i förskoleenheter och skolor på begränsningar och brister i fysiska lokaler. I fråga om fysiska lärmiljöer borde mer vikt läggas vid lösningar som främjar lärande också i utmanande lokaler. Dessutom bör man i samtal om förskoleenheter och skolor bättre ta hänsyn till betydelsen av utvecklingen av psykiska och sociala lärmiljöer som egna helheter. Detta skulle bidra till att uppnå läroplanernas innehållsmässiga mål och att ta hänsyn till synen på lärande i den pedagogiska verksamheten.

6. Läroplansarbetets betydelse för skolans utvecklingsarbete bör betonas mer.

Läroplanen för den grundläggande utbildningen bör utgöra ett verktyg för utveckling av undervisningen. Enligt utvärderingsresultaten upplever ändå en del av lärarna i den grundläggande utbildningen att grunderna för läroplanen, den lokala läroplanen eller läsårsplanen inte har stor betydelse för utvecklingen av undervisningen. Genom tydlig kommunikation och utbildning kan Utbildningsstyrelsen påverka engagemanget. Utbildningsanordnaren bör se till att lärarna är delaktiga i läroplansprocessen. Det är viktigt att skolorna diskuterar värderingar, synen på lärande och läroplanens mål samt att skolorna försöker skapa en utvecklingsinriktad atmosfär. Varje lärare har ett personligt ansvar – och lärargemenskapen ett gemensamt ansvar – för att sätta sig in i och utnyttja läroplanen. Dessutom bör särskilt aktörerna inom den grundläggande utbildningen öka användningen av forsknings- och utvärderingsinformation i sitt läroplansarbete.

7. Förståelsen för mångsidig kompetens och (mångvetenskapliga) lärområden behöver förtydligas.

Utvecklingen och genomförandet av målen för mångsidig kompetens och (mångvetenskapliga) lärområden har börjat bra i förskoleenheterna och skolorna. Men den gemensamma förståelsen för deras mål och betydelse varierar. Mångsidig kompetens är ett mål som borde beaktas i all verksamhet i förskoleenheten och skolan. Om det regelbundet förs en gemensam diskussion om den mångsidiga kompetensens betydelse, ökar förståelsen. Lärområdena ökar delaktigheten och utvecklar en verksamhetskultur som stöder gemenskapen om de planeras och genomförs i samarbete. Enligt grunderna för förskoleundervisningens läroplan borde hela förskoleundervisningen vara helhetsskapande och bestå av lärområden. Utvärderingsresultaten visar att det här ännu inte uppfylls fullständigt. Såväl förskoleenheterna som skolorna borde fästa mer vikt vid hur de kan uppfylla de mål som gäller lärområdena.

8. Anordnarna bör se till att det reserveras tillräckligt med resurser då nya läroplaner tas i bruk.

Förutom den pågående läroplansreformen medför även förändringen av befolknings- och skolstrukturen och begränsade resurser ett förändringstryck i kommunerna. Under implementeringen av läroplanerna har den kommunala ekonomin varit stram. Förskoleenheterna och skolorna måste fungera med mycket varierande resurser. För att de små resurserna ska kunna främja införandet av läroplaner på bästa möjliga sätt, borde anordnarna engagera förskoleenheter och skolor vid planeringen av hur resurserna fördelas. Då resurserna fördelas borde man beakta att det eventuellt behövs ytterligare resurser då läroplansarbetet framskrider. Det kan till exempel gälla fortbildningsbehov i förskoleenheter och skolor.

Nyckelord: Förskoleundervisning, grundläggande utbildning, läroplansgrunder, implementering av läroplanen, synen på lärande, mångsidiga kompetenser, mångvetenskapliga lärområden, lärmiljöer, samarbete mellan lärare